

Kultuuriministri määruse „Arheoloogilise leiu leidjale leiuautasu määramise kord, otsinguvahendi loaga seotud nõuete kord ja nõuded täienduskoolituse läbiviijale“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Määrusega kehtestatakse muinsuskaitseaduse § 28 lõike 5 ja § 29 lõike 12 alusel arheoloogilise leiu leidjale leiuautasu määramise ning otsinguvahendi loaga seotud nõuete kord ning nõuded täienduskoolituse läbiviijale.

Seoses uue muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS 2019*) jõustumisega 2019. aasta 1. mail kaotasid kehtivuse senise muinsuskaitseaduse alusel kehtestatud määrused. Teemasid reguleerisid muinsuskaitseaduse § 30¹ lõike 9 alusel kehtestatud kultuuriministri 15. juuni 2011. a määrus nr 11 „Kultuuriväärtusega asjade otsinguvahendiga otsimise loa väljaandmise ja otsimisest aruandmise kord, kultuuriväärtusega asjade otsinguvahendiga otsimise loa vorm“ ja muinsuskaitseaduse § 33 lõike 1 alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 5. mai 2011. a määrus nr 54 „Kultuuriväärtusega leiu leidjale leiuautasu maksamise kord“.

Vastavalt MuKS 2019-le kehtestab kõik määrused valdkonna eest vastutav minister. Senise kahe määruse asemel kehtestatakse sisunõuded ühe määrusega. Sisulised muutused puudutavad eelkõige otsinguvahendi loaga seotud nõuete korda. Seni ühe kalendriaasta kehtinud otsinguloa asemel hakkab Muinsuskaitseamet väljastama viieaastase kehtivusajaga otsinguvahendi lube (MuKS 2019 § 29 lg 6), mistõttu muutub ka otsinguaruannete esitamise kord. Aastaruande asemel tuleb loaomanikul enne otsingut esitada ametile otsinguteavitust planeeritava otsingu aja ja koha andmetega ning 30 päeva jooksul pärast otsingut otsinguaruanne otsingutulemustega. Muudatus on vajalik, et tagada leidude kiirem menetlus, kiirem infovahetus loaomaniku ja ameti vahel ning tõhusam järelevalve maastikul ebaseaduslike otsingute tõkestamiseks. Leiuautasu määramise ja maksamise korras olulisi muudatusi ei tehta. Oluline on märkida, et leiuautasu võib määrata ka n-õ juhuleiu leidjale, mitte ainult otsinguvahendi loa omaniku avastatud leiu eest.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Muinsuskaitseameti ehitiste ja arheoloogia osakonna arheoloogianõunik Nele Kangert (nele.kangert@muinsuskaitseamet.ee, 640 3026), Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste osakonna muinsuskaitseõunik Liina Jänes (liina.janes@kul.ee, 628 2381) ja Kultuuriministeeriumi õigus- ja varahaldusosakonna juhataja Merle Pöld (merle.pold@kul.ee, 628 2347).

Eelnõu on keeleliselt toimetatud Kultuuriministeeriumi kantselei sekretär-keeletoimetaja Anni Viirmets (anni.viirmets@kul.ee, 628 2220).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kümnest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 sätestatakse määruse reguleerimisala.

Eelnõu §-ga 2 määratakse arheoloogilise leiu leidjale leiuautasu korraldajaks ja tasu üle arvestuse pidajaks Muinsuskaitseamet.

Eelnõu § 3 sätestab leiu kultuuriväärtuse tuvastamise ja leiuautasu määramise korra. Leiu kultuuriväärtuse määramiseks on üldjuhul ette nähtud kuus kuud. Kui aga leiu kultuuriväärtuse määramiseks on enne vaja läbi viia konserveerimistööd või uuring, määrab Muinsuskaitseamet leiu kultuuriväärtuse kolme kuu jooksul pärast konserveerimistöö või uuringu lõppu. Konserveerimist või uuringuid nõuavad kultuuriväärtuse määramise eel näiteks aardeleidud ning arheoloogilised esemed, mille puhul on kahtlus, et need on seotud mõne muistisega. Leiuautasu määramisel võetakse arvesse leiu kultuuriväärtust ning leidmise ja riigile üle andmise asjaolusid. Leiuautasu võib olla nii rahaline kui ka mitterahaline. Teatud leidude puhul on leidjat premeeritud näiteks raamatuga. Muinsuskaitseamet võib kaasata leiuautasu määramise protsessi sõltumatuid eksperte. Seni on vajadusel kaasatud arvamuse andmiseks Muinsuskaitseameti juurde moodustatud arheoloogiamälestiste ekspertnõukogu.

Eelnõu § 4 reguleerib leiuautasu maksmist leidjale. Kui Muinsuskaitseamet on määranud rahalise leiuautasu, makstakse tasu välja selleks ette nähtud riigieelarvelistest vahenditest 20 tööpäeva jooksul vastava otsuse tegemisest. Kui leidjale määratud tasu ületab Muinsuskaitseameti eelarves ette nähtud vahendid, siis taotletakse valdkonna eest vastutava ministri kaudu summa eraldamist Vabariigi Valitsuse reservist ning tasu makstakse leidjale välja ühe kuu jooksul peale lisavahendite eraldamist. Sama kord on kehtinud ka seni.

Eelnõu § 5 kehtestab otsinguvahendi loa taotlemise ja andmise korra. Otsinguvahend ja otsinguvahendi luba on defineeritud MuKS 2019-s. Lõigetes 1 ja 2 loetletakse vastavalt andmed, mis on vajalikud taotluses esitada ning dokumendid, mis tuleb taotlusele lisada. Taotluse vormi eraldi ei kehtestata, selle võib esitada vabas vormis või läbi kultuurimälestiste registri vastava rakenduse kaudu. Vastavalt MuKS 2019-le on lisandunud riigilõiv 50 eurot, mille maksmist tõendavad andmed peab taotleja samuti esitama. Otsinguvahendi loa välja andmise või andmisest keeldumise otsuse teeb Muinsuskaitseamet 30 päeva jooksul nõuetekohase taotluse saamisest arvates. Otsinguvahendi loal märgitakse loa number, loa omaniku ja läbitud täienduskoolituse andmed, loa väljastamise aeg ja koht ning loa kehtivusaeg. Informatiivsena on loa vormil väljavõtte muinsuskaitseaduse §-st 29, mis puudutab otsinguloa omaniku kohustusi ja õigusi.

Eelnõu § 6 sätestab otsinguteavituse esitamise korra. Otsinguteavitus tuleb esitada enne otsingu algust kultuurimälestiste registri või Muinsuskaitseameti määratud sidevahendi kaudu kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Peamiseks teavituskanaliks peaks kujunema kultuurimälestiste register, kuid sõnastus jätab võimaluse teavituse esitada ka e-posti või tavaposti teel või SMS-sõnumina. Erinevate võimaluste loomine tagab, et teavitusi saavad esitada ka inimesed, kes nutiseadmeid ei kasuta ning kohtadest, kuhu internetilevi ei ulatu.

Eelnõu §-ga 7 täpsustatakse nõudeid otsinguteavitusele. Otsinguteavituses peavad olema märgitud otsinguvahendi loa omaniku nimi, loa number, planeeritud otsingukoht, otsingu kuupäev ning otsingu alguse kellaaeg. Otsingukoha andmed tuleb esitada katastriüksuse täpsusega (maakond, vald, küla, katastriüksus). Otsinguteavitus võib hõlmata mitut katastriüksust, kui need moodustavad maastikul loogilise maa-alalise terviku (näiteks üks põld on jaotatud mitmeks katastriüksuseks). Otsinguteavitus tuleb esitada iga otsingu kohta.

Eelnõu § 8 kehtestab otsinguaruannete esitamise korra. Otsinguaruanne tuleb Muinsuskaitseametile esitada iga otsingu kohta 30 päeva jooksul pärast otsingul käimist.

Otsinguaruanne esitatakse kultuurimälestiste registri kaudu või kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. See tähendab, et aruandeid saab esitada ka e-posti ning tavaposti teel.

Eelnõu §-ga 9 täpsustatakse nõudeid otsinguaruandele. Määruse kohaselt peavad otsinguaruandes olema toodud otsingukoha andmed (maakond, vald, küla, katastriüksus või otsinguala koordinaadid), leiu avastamise korral ka leiukoha andmed koordinaaditäpsusega (maakond, vald, küla, katastriüksus, koordinaadid). Kuigi otsingualast teavitati juba enne otsingule minekut, tuleb aruandes esitada täpne ala koordinaatidega. Leiu avastamisel esitatakse samuti leiu ja leiukoha kirjeldus ning kõik täiendavad asjaolud leidmise ja leiukonteksti kohta. Selline andmete hulk tagab piisava info, et teha järeldusi võimaliku arheoloogiapärandi asukoha kohta maastikul ning leidude täiendava ekspertiisi vajaduse või leidude võõrandamise kohta. Otsinguaruande sisu ei ole erinev praegu kehtivast.

Eelnõu §-ga 10 kehtestatakse nõuded otsinguvahendi loa taotlejale suunatud koolituse läbiviijale. Koolituse eesmärk on seadusest lähtuvalt anda koolitatavale oskus arheoloogiline leid ära tunda ja mitte kahjustada leidu ega leiukohta. Koolituse õppekava koos lektorite nimedega tuleb esitada Muinsuskaitseametile heaks kiitmiseks vähemalt nädal enne koolituse välja kuulutamist.

Määruse lisaga kehtestatakse otsinguvahendi loa vorm.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Määrusega ei kaasne olulisi mõjusid. Nii leiuautasu maksmise kord kui ka otsinguvahendi kasutamise kord on olnud varem kehtestatud. MuKS 2019 alusel antav määrus lihtsustab ja kiirendab otsinguvahendi loa omaniku ja Muinsuskaitseameti vahelist suhtlust ning tagab leidudest info jõudmise kiiremini ametini. Otsinguteavituste rakendamine aitab tõhustada järelevalvet maastikul ning aitab paremini vajadusel kaasata Politsei- ja Piirivalveametit korrarikkumise tõkestamiseks. Otsinguvahendi loaga seonduvate sisuliste muudatuste mõju on analüüsitud MuKS 2019 seletuskirja punktis 6.6 (lk 102–103). Leiuautasu määramise ja maksmise korras olulisi muudatusi ei tehta.

5. Määruse rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse rakendamiseks ei ole vaja teha täiendavaid riigieelarvelisi kulutusi. Määruses kirjeldatud otsinguaruannete ja -teavituste esitamiseks loodav registrirakendus on valmimas ning rahastatud selleks eraldi taotletud projekti vahenditest.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile, kes kooskõlastas selle vaikimisi.